

KAGANIEC (52) *sb m*

kaganiec (50), **kraganiec** (1), **kraganc** (1); *kraganc BiałKat*; *kaganiec : kraganiec Calep (3 : 1)*.
-ec, -c (30), [-eć].

Pierwsze a oraz e jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie); -an- (37), -ån- (3); -ån- *BiałKat*; -an- : -ån- *Mącz (6 : 1)*, *BudBib (3 : 1)*.

sg N kaganiec (20). ♦ G kagańca (5). ♦ A kaganiec (8). ♦ I kagańc(e)m (2). ♦ L kagańcu (2). ♦ pl N kagańce (3). ♦ G kagańc(o)w (3). ♦ A kagańce (4). ♦ I kagańcami (1). ♦ L kagańcach (2); -ach (1) Mącz, -äch (1) KromRozm III.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w,

1. *Lampa olejowa; lucerna Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz; lampas BartBydg, Mącz, Calep, Cn; lychnus Murm, Mącz; lampada, lucernarium, lucibulum BartBydg; fax Mącz; lychnuchus, spectacula, trulla Cn (41) : Lucerna. eyn lampe Kágányec álbo láterná. Lychnus. Murm 138; Mymer¹ 29v; BartBydg 79, 84 [2 r.]; sktorych robakow gdy vczvniłz proch á włożyłz go w kaganiecz gorący/ tedy vzrzyłz około onego kagańcza wielkość węzow. FalZioł I 126d, I 137b; Bowiem iáko zbytnie przelanie oleiu gańi fwiatło w kaganczu, także zbytnie picie gańi ciepło przyrodzone. GlabGad G8; podniofl fie s fwego łóżá á kágániec ktori przed nim fwiecił zágáfił HistAl Nv; fśalone od mądrych/ á nyemáyácc [!] oleyu w kágáńcach/ tho yełt miłości przy wyerze/ od nyemáyących odłączone fą. KromRozm III C8, C8; RejWiz 38v; y iełt v nas lichtarz złothy/ y kágáńce iego/ áby były ząwždy kwieczorowi zápalone Leop 2.Par 13/11, Ex 30/7, 35/28; Kágáńcow w ktorých ogień gore trzy tyfiące. BielKron 263v; Mącz 52d, 183c, 201b, 240c, 465b; BudBib Soph 1/12; Calep 356b, 579b; Tedy wfátły one wfzytkie pánny: y ochędożyły kágáńce fwoie. WujNT Matth 25/7, Dddddd2.*

W porównaniach (5): Iż yełt fśczyra á nye omylna prawdá/ ktorey fye dżyerzeń mamy / yáko kágáńcá w ćyemności. KromRozm II c3v; Leop Dan 10/6; BibRadz 2.Petr 1/19; CzechEp 115; TWey fálki promień Pánie wyfokości/ Iák kágániec przenika GrabowSet F4.

Zwrot : »kaganiec zapalać« (1): ktory każe v grobu człowieká zmárłego oley y wołk/ to iełt kágáńce y fwieczki wzywáiąc Chriřtułá Páná zápalác. WujJud 239v.

Wyrażenia: »kaganiec gorący« (1): oczy iego by kágániec gorájący [ut lampas ardens] Leop Dan 10/6.

»kaganiec kościelny« (1): złotá nam nie trzebá: ále day oleiu do kágáńcow kościelnych SkarŻyw 224.

[»kaganiec olejowy«: Niemniej też rzeczy tey dokaże lampa to iełt kaganiec oleiowy Cresc 1549/ 28 (Linde).]

»światło kagańca« (1): Y wytracę z nich [...] głośzárnowy y światło kagańcowe (marg) abo kagańca. (—) [lumen lucernae]. BudBib Ier 25/10.

»kaganiec świecący« (1): Ktemu mamy namocniejszy fłowo prorockie/ ktorego pilnując dobrze czynić ie/ iáko kágáńcá świecącego [lucernae apparenti] ná ćiemnym mieyřcu BibRadz 2.Petr 1/19.

Szereg: »kaganiec i (abo) fwiecz(zk)a« [szyk 1 : 1] (2): WujJud 239v; bo co on [Zakon] był iáko fwiećá ábo kágániec w ćiemnym mieyřcu pořtanowioná [...] to iuż náłz nowy iełt iáko iutrzenká y dzień. CzechEp 115.

W przen (4) : kaganyecz czyała twego yeft oko tve yefzly oko tve profte a nyemayące nyektorey czafzczczy czyemnofzczczy bądzye tefz czyało tve yałne wfyzthko *PatKaz III* 145; A nie potrzebuie tho miałto áni fłóńcá áni mieliącá áby świećily w nim: ábowiem chwałá Boża oświećilá ie/ a báránek ieft kágáńcem ie⁸⁰. *BibRadz Apoc* 21/23; *BudBib Prov* 20/20, 27.

Przen: Wiara (2) : Nie dufay temu ifz łam kágáńiec małz: ále łtrzelz áby wnim gorzáło. *SkarŻyw* 279; *SiebRozmyśl* Mv.

2. Druciany koszycek unieruchamiający pysk zwierzęciu (zwykle koniowi lub psu), także wędzidło; capistrum, postomis *Mącz, Calep, Cn; camus Calep (11)* : *Mącz* 37a; *Postomis* – Kaweczán, item kraganiecz. *Calep* 827a, 156a.

Zwrot: »kaganiec włożyć, kaganiec, który kładą« = *postomis ... quod ... imponitur Mącz* [szyk zmienny] (2 : 2); *Mącz* 315b; kiedy pocznie niedbále á nie chćiwie ieść/ włoż zász kágáńiec nań *SienLek* 189, 190v; *CzechEp* *3.

Przen: Powstrzymywanie (się) od mówienia, grzeszenia (4) : gdyż on [Chrystus] nápiérwey kraganc nam vczyniwłzy/ włzedł z ciáłem náłzym ná mieśće ono *BiałKat* 176; iż y łam tego łobie życzę od niego/ áby kágáńcem tym fłowá iego/ vftá moię były ściłkáne *CzechEp* *3v.

Wyrażenie: »kaganiec na gębę« [szyk 1 : 1] (2): Bá y ná owe przechyrki co Práwo nicuią/ Przed ktoremi by przed Sępy vbodzy dudkuią. Naydzie kágáńiec ná gębę *GroicPorzRej* C4; *CzechEp* ktv.

Synonimy.: **1.** *lampa, laterna*; **2.** *kawecan, klup, munsztuk, wędzidło*.

MM